SATIRIË

SATIRIË

ARIE STORM

Roman

2024 Prometheus Amsterdam

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands letterenfonds
dutch foundation for literature

© 2024 Arie Storm
Omslagontwerp Bart Heideman
Foto auteur Jeannette Huisman
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5649 7

Een nieuwe boekenchef

Ik stop met schrijven. Niet op dit moment, zoals je ziet, maar dit is wel mijn laatste roman. Kan ik dit een roman noemen als ik er zelf zo duidelijk in optreed? Ik lees momenteel de dikke studie *The Rhetoric of Fiction*. Wayne C. Booth, de schrijver ervan, maakt een behoorlijk groot nummer van de vraag of een schrijver wel of niet in de roman die hij schrijft aanwezig is. Ik moet erbij zeggen dat het boek van Booth uit 1961 komt. Dat is meer dan zestig jaar geleden; ik was nog niet geboren, nog net niet. Het is een vreemd idee dat er al van alles aan de hand was voordat ik mijn eerste schreden op deze planeet zette. Maar als ik weg ben – dood –, gebeurt er vanzelfsprekend ook nog het een en ander. Het gaat allemaal door, vermoed ik, maar dan zonder mij. Dit roept de vraag op waar een schrijver is als hij niet aanwezig is in zijn eigen roman. Als hij dáár al niet is, in zijn door hem bedachte woorden, dan is hij nergens. Dat is natuurlijk niet waar, want als ik stop met schrijven, ben ik er nog steeds. Misschien ben ik er dan wel juist méér, bevind ik me in het echte leven,

in de werkelijkheid buiten de roman. Een werkelijkheid die voor mij juist bestaat omdat ik schrijf, meende ik tot voor kort, maar dat zou op een vergissing kunnen berusten. Je zou net zo goed kunnen beweren dat de werkelijkheid juist door dat schrijven verdwijnt, of uit beeld verdwijnt, dat die werkelijkheid door al dat geschrijf niet goed zichtbaar meer is. Romanschrijver Martin Amis schrijft in zijn memoir *Experience* dat hij van het schrijversbestaan houdt – dag in, dag uit –, of dat hij dat in elk geval deed toen hij bijna dertig was, en dat hij er veel meer van houdt of hield dan zijn vader Kingsley destijds deed, of dat hij die indruk had, dat zijn vader dus niet van het schrijversbestaan hield en dat misschien wel nooit had gedaan, Kingsley, de aanvankelijke angry young man, of een van de angry young men, hoewel Kingsley zich niet zo wilde noemen. Zijn eerste roman was *Lucky Jim* geweest, een roman waaruit wel degelijk woede sprak, zij het op komische wijze, en die in 1954 was gepubliceerd, en die, toen zijn zoon Martin dit vermoeden uitsprak, of liever gezegd opschreef, tegen de zestig liep. Zestig, zestig, zestig dus, waarop het keerpunt van de ouderdom nadert, voegt, of voegde, moet ik inmiddels schrijven, Martin eraan toe, zestig, een leeftijd die ik nu zelf heb bereikt, terwijl ik heb besloten op te houden met schrijven, en waarvan ik vind dat ik moet uitleggen, of er getuigenis van moet geven, of afleggen, waarom ik er de brui aan geef, al schrijf ik die uitleg, die getuigenis, alleen maar voor mezelf op, en zijn de meeste lezers al

juichend gestopt na het lezen in de boekwinkel van de eerste vier woorden van deze roman. Godzijdank, hij stopt! roepen ze naar de boekhandelaar, die zich gelukkig prijst dat hij slechts één (1) exemplaar van de roman *Satirië* heeft besteld en in zijn winkel heeft neergelegd, bij wijze van curiositeit, en onder homerisch gebulder, zoals hij zelf zegt, om te laten zien dat hij niet van de straat is, en knipogend naar zijn collega's, die het ook nogal geinig vinden, vooral dat hij dat zegt, *homerisch gebulder*, want de gemiddelde boekhandelaar kijkt nogal neer op schrijvers die niet goed verkopen, en vindt zichzelf daarentegen heel wat, en houdt wel van oubollige uitdrukkingen, maar goed, één zo'n boek ligt niet in de weg, of niet al te erg, en ze krijgen er de nodige lol voor terug. Bovendien is het zijn laatste, dat zegt hij zélf, die vervelende schrijver, dus op een bepaalde manier heeft dit iets feestelijks, en een feestje mag heus wat kosten. Houd die boekhandelaren in de gaten, want ze zullen hier nog wel vaker worden genoemd; ze zullen hun eigen rol krijgen in deze roman, *Satirië* getiteld, de laatste roman van mij, August Voois, als ik het, ik vraag het me opnieuw af, een roman mag noemen, want het is in feite de opeenstapeling van een verzameling feiten, een verslag, een getuigenis van de onthutsende gebeurtenissen die we net achter de rug hebben. Hoe groot was mijn rol daarin?

Nu ik stop met schrijven kan ik wel toegeven dat mijn schrijverschap toch al in een rare fase was beland. En niet alleen mijn schrijven en wat daarover werd be-

weerd voelden vreemd aan, ook ikzelf was in een curieuze fase van mijn leven terechtgekomen. Ik kan proberen met beide benen op de grond te blijven staan en pretenderen dat alles heel logisch en nuchter in elkaar zit, maar daarmee doe ik de werkelijkheid waarin ik me bevind geen recht. Dat is overigens misschien wel de enige manier waarop ik je kan meenemen in wat ik te vertellen heb: net doen alsof er niks aan de hand is en alsof het allemaal gewoon begon.

Ik denk dat ik moet beginnen met een waarschuwing. Ben je een Amsterdamhater, dan wordt dit geen roman voor jou. De gebeurtenissen beginnen en eindigen in de hoofdstad van ons land. In de landen om ons heen is dat geen probleem. Ik heb nog nooit iemand in Frankrijk horen klagen dat een boek in Parijs speelt. Ook hoor je nooit iemand in Engeland het bezwaar naar voren brengen dat de meeste gebeurtenissen in het fictiewerk van Charles Dickens in Londen zijn gesitueerd. Maar in ons land is dat anders. Het is waar: nogal wat romans spelen in ons land voornamelijk in Amsterdam. Natuurlijk, er zijn boeken waarin het platteland niet wordt verlaten, en daar is niets mis mee, behalve dat ze nogal doods zijn. En er zijn ook andere steden in Frankrijk, Engeland en Nederland dan de hoofdsteden, en ook die vormen soms het decor van fictiewerken. Maar alleen in Nederland wordt het door sommigen als een bezwaar beschouwd dat de hoofdstad in onze letterkunde de boventoon voert. Ook in deze roman bevinden we ons dus weer in Amsterdam

en ook nu zullen daar weer klachten over komen. Maar zie me gaan, ergens in het begin van 2018, door Amsterdam lopend, om me heen kijkend, me afvragend hoe ik in deze situatie ben beland. Ik ben op weg naar een gesprek met een vrouw die ik nog nooit heb ontmoet. Ze is de nieuwe chef boeken van de krant waarvoor ik recensies schrijf, boekrecensies, of beter is het om te zeggen dat ik die recensies schréév, want dat doe ik op dat moment al drie maanden niet meer. Dit is een roman over zaken die ten einde komen. Dit is een roman over een schrijven dat ophoudt. Dit is een roman over het einde van de roman. We laten hem sterven. Ik laat hem sterven. Dat weet ik nog niet terwijl ik door Amsterdam loop. Ik weet nog niet dat ik hem de adem afsnijd, dat wij hem de adem afsnijden, dat de vrouw die ik op het punt sta te ontmoeten hem de adem zal afsnijden, dat we onze onvermoeibare en louche maar ook spraakzame en intelligente en schijnbaar zo vitale metgezel de adem zullen afsnijden. Dat klinkt dramatisch, en het voelt nog niet zo aan, nu ik door Amsterdam loop, het lijkt erop dat ik overdrijf: de sfeer is hier te hectisch, te zeer doordrenkt van plannen en verlangens om te denken aan de roman die als genre de adem wordt afgesneden, steden zijn geen goede plaats om te sterven.

We hebben afgesproken in een kroeg. En nu al vind ik het lastig om precies te beschrijven wat er in het vroege stadium van deze geschiedenis is gebeurd; er leek namelijk een paar keer hetzelfde plaats te vinden.

Ik moet denken aan de openingsalinea van die kitscherige roman van Milan Kundera, *De ondraaglijke lichtheid van het bestaan*. Kundera, of zijn verteller, verwijst daar op een onhandige – of misschien juist heel handige – manier naar Nietzsche, die andere filosofen in verlegenheid zou hebben gebracht met de (in dit geval moet het 'de' zijn en niet 'het') idee van de eeuwige terugkeer der (dat 'der' staat in de Nederlandse vertaling) dingen: te denken dat alles zich eens zou herhalen zoals we het al hebben beleefd, en dat ook die herhaling eindeloos zou doorgaan. Om het kitscherig af te ronden noemt Kundera deze gedachte 'raadselachtig'. Romans groeien vaak tot bestsellers uit als er een volkse versie van filosofie in zit. Vandaar dat ik de verwijzing niet alleen onhandig (want ze maakt een karikatuur van Nietzsches denken) maar ook handig noem: lezers van literaire fictie, en dat zijn over het algemeen niet de snuggerste mensen, vinden het vallen van de naam van Nietzsche al genoeg om zichzelf als een intellectueel te beschouwen, en de uitkleding van de ideeën van Nietzsche helpt ze daar alleen maar bij, het maakt het denken van Nietzsche voor hen toegankelijk. (Toegankelijk is, zoals bekend, een ander woord voor achterlijk.) En het gebruik van het woord 'raadselachtig' doet het altijd goed in kitschromans. Dat neemt niet weg dat de verschillende ontmoetingen met de nieuwe chef boeken van de krant waarvoor ik tot voor kort recensies schreef in mijn geest tot één ontmoeting zijn samengesmolten, alsof ze in het teken stonden

van een voortdurende, eeuwige herhaling. Ik zie me daar lopen langs het water of door de smalle straat of onder de boog door die naar het café leidt dat verstopt zit achter een soort binnenplaats of over het drukke (met fietsen en auto's en wandelaars) verkeerscircuit op weg naar het etablissement vlak in de buurt van het werk van mijn vrouw (dit waren de decors van de zeker vier ontmoetingen die ik had met de nieuwe chef boeken; ik heb het over de ontmoetingen onder vier ogen, dus zie daarbij nog af van de keren dat ik haar in groter gezelschap zag) en herinner me dat ik alle keren dacht dat ik liever thuis was gebleven om me bezig te houden met mijn schrijversbestaan, waar Martin Amis zo van hield of, dacht ik in mijn geval toen nog hoopvol, waar ik zo van houd. Ik zit, of zat, graag 's ochtends aan mijn bureau – in feite is dat een kleine tafel in de hoek van onze woonkamer – achter mijn beeldscherm of met een schrift voor me terwijl ik me herinner wat er in mijn leven is gebeurd of bedenk hoe het allemaal anders had kunnen lopen, en daar probeer (probeerde) ik over te schrijven. 's Middags las ik de romans die ik voor de krant besprak. En daar kwam een einde aan, dat maakte de nieuwe boekenchef me duidelijk, er kwam een einde aan het recenseren van die boeken, maar er kwam wel iets voor in de plaats, en wat dat precies was bleef me lang onduidelijk, en eigenlijk is die kwestie nooit opgelost.

Ik zal hier niet de hele geschiedenis oprakelen van mijn vertrek bij de krant, maar iets moet ik er wel over

zeggen, omdat naar mijn gevoel alles, dat wil zeggen het verhaal dat ik nu moet vertellen, daarmee begonnen is. Er is iets aan mensen wat mij, als ik het positief uitdruk, fascineert en wat iedereen zou moeten opvallen, dat kan niet anders. Ik werkte voor een krant waar ze dachten dat ze het beste met de wereld voorhadden. De medewerkers van de krant hadden geen kwaad in de zin. Ze meenden goed met anderen en de wereld om te gaan. Ze waren ervan overtuigd dat iedereen fouten maakte, dat was onvermijdelijk, maar dat zij dat in elk geval niet deden vanuit slechte bedoelingen. Michel Houellebecq gaat in een van zijn romans min of meer op deze kwestie in, naar aanleiding van iets vergelijkbaars. De hoofdpersoon merkt op dat zijn zus een mens van betere kwaliteit is in vergelijking met hem. Dat is de manier van redeneren die Houellebecq zijn personages vaak toestaat. Daarna constateert hij dat je er rekening mee moet houden dat je jezelf altijd precies in het middelpunt van de morele wereld plaatst, dat je jezelf altijd ziet als iemand die niet goed en niet slecht is, maar moreel neutraal. Houellebecq, of zijn verteller (dat moet je er in het geval van een roman altijd bij vermelden, en dat klinkt als een vermoeide verzuchting, maar dat is het beslist niet), voegt eraan toe dat je dat in je ware wezenskern doet, want op een oppervlakkiger niveau beschrijft iedereen zichzelf als een goed mens. Houellebecq gaat hier nog wat verder op door en dan krijg je zo'n typische zin die eigenlijk alleen Houellebecq in zijn romans toelaat: 'Zodoende

ontstaat er een methodologische bias in de waarneming en blijkt een translatie altijd noodzakelijk.' Het kan natuurlijk aan de vertaler liggen – ik lees Houellebecq in het Nederlands –, maar dergelijk (quasi)wetenschappelijk jargon is typerend voor Houellebecq en verklaart, vermoed ik, gedeeltelijk zijn succes: wat de kitsch is voor Kundera is de (quasi)wetenschap voor Houellebecq. Verder is hij een nogal slome schrijver die niet werkelijk in staat is op een andere manier zijn proza tot leven te wekken. Zijn personages kijken nooit goed om zich heen, vergelijk dat eens met een schrijver als Saul Bellow. Zijn de fans van Kundera vaak wat zweverige types, die van Houellebecq hebben meestal een hekel aan literatuur, en praten het liefst meteen over politiek en maatschappelijke ontwikkelingen. Toch speelt Houellebecq op een bepaalde manier een belangrijke rol in mijn leven en dus ook in dit boek.

De nieuwe boekenchef was in de plaats gekomen van een boekenchef met wie ik al bijna twintig jaar samenwerkte. Ik kwam vrijwel nooit op de redactieburelen van de krant. Ik werkte thuis, las de boeken die ik besprak en stuurde mijn stuk op via e-mail. Ik had een goed contact met de vorige boekenchef. Het was me niet duidelijk waarom hij weg moest. Ik begon dat pas te begrijpen toen ik met de nieuwe boekenchef sprak. Het was nog niet eenvoudig geweest om met haar in gesprek te komen. Het is de manier waarop mensen die zelf menen dat ze moreel gezien het juiste pad bewandelen – al zullen ze daar in hun wezenskern wel-

licht anders over denken – zich gedragen die verbazingwekkend is. De nieuwe boekenchef, een vrouw, begon ermee me te negeren. Zeker gezien in het licht van wat er later nog allemaal gebeuren zou, lijkt dit een bescheiden verhaal over particulier leed. Toch is het een verhaal dat verteld moet worden, omdat je de mens leert kennen via zijn kleine gedrag, is mijn overtuiging. Iedereen is bezig in zijn eigen bel, een zeepbel zou ik graag zeggen, maar dat is het tegelijkertijd wel en niet: natuurlijk wordt bepaald gedrag vaak doorgeprikt, en is het schild waarbinnen dat handelen plaatsvindt flinterdun, als van doorzichtige zeep, of zeepvloeistof, dat neemt echter niet weg dat je met dat gedrag kunt doorgaan omdat iedereen hetzelfde doet en het wel in orde vindt dat de dingen gaan zoals ze gaan. De nieuwe boekenchef vond dat de boekenpagina's van de krant aan vernieuwing toe waren. Ze vond dat niet uit liefde voor boeken in het algemeen of literatuur in het bijzonder. Daar had ze weinig mee. Dit begreep ik overigens pas toen we eindelijk met elkaar spraken, verschillende keren met elkaar spraken, tijdens verscheidene afspraken die, zoals opgemerkt, in mijn geest ongeveer tot één gesprek zijn samengesmolten. Het is niet zo dat ik het niet belangrijk vond, en dat alles daardoor één grote vlek werd, maar voordat we met elkaar waren gaan praten was ik al door een grote vermoeidheid bevangen. Ik wist dat het voor mij een verloren zaak was als het ging om de kwestie van het schrijven van recensies. Mijn vorige boekenchef

had me al ingefluisterd dat hij vervangen ging worden door een vrouw die afkomstig was van de ingezondenbrievenrubriek, daar was ze de chef van geweest; hij wist niet wat dit voor mijn positie zou betekenen; er zou in elk geval meer ruimte komen voor de stem van het volk, want dat was de vrouw gewend, ze had te maken gehad met lezers die haar opinies toestuurden, of boze berichten, of rectificaties, of algeheel geouwehoer, en die plaatste ze al dan niet in de krant; die ingezondenbrievenrubriek bleef ze er trouwens gewoon naast doen, dus als er protesten zouden komen met betrekking tot het feit dat mijn stukken uit de krant waren verdwenen, protesten in de vorm van ingezonden brieven, of mailtjes, dan zat zij op de juiste plek om ervoor te zorgen dat die niet in de krant kwamen, zodat het was alsof er niets was gebeurd. De meeste stemmen gelden en er zouden geen stemmen klinken die het betreurden dat ik mijn recensies niet meer voor de krant schreef. Die kant ging het ook op met de literatuur en de bespreking ervan. Het moest een democratischer affaire worden, met ruimte voor de kritiek en de aanbevelingen van niet-professionele lezers, van boekhandelaren, van mensen die bij wijze van spreken nog nooit een boek hadden ingezien en daarom des te beter in staat waren er een onbevangen oordeel over te geven, dat wil zeggen, als die kritiek en die aanbevelingen de nieuwe boekenchef welgevallig waren. Het moest meer over de verschijnselen rondom boeken gaan dan over de boeken zelf, maar wel altijd vanuit de

gedachte dat boeken hoe dan ook goed voor je waren, dat je van een boek bijvoorbeeld empathisch werd, meer gevoel kreeg voor andere mensen, alleen al door het naast je bed te leggen zonder dat je het ooit opensloeg.

Dit had ik allemaal al gehoord van de hoofdredacteur, of niet helemaal precies zo, maar in de kern kwam het er wel op neer. De hoofdredacteur was zeer ingenomen met de nieuwe boekenchef. In mijn wanhoop had ik contact met hem opgenomen omdat de nieuwe boekenchef niet op mijn mailtjes reageerde en ook telefonisch niet voor mij bereikbaar was, of zich voor mij niet bereikbaar hield; ik had nu al drie maanden geen recensie voor de krant geschreven, dat waren precies de drie maanden geweest sinds zij haar aanstelling had gekregen. Ik had haar gefeliciteerd met haar nieuwe functie en gevraagd hoe onze samenwerking zou verlopen. Ik had haar uitgelegd hoe dat met de vorige boekenchef was geregeld, op welke dagen ik mijn stukken aanleverde en hoe we tot de keuze kwamen van de boeken die ik besprak. Daarna had ik niets van haar gehoord, en ik had daarna nog een mailtje gestuurd en nog een. Met de hoofdredacteur, die na enige tijd wel iets van zich liet horen, had ik uiteindelijk in Brasserie Keyzer gezeten om met een kop koffie erbij de situatie te bespreken. Voor de grap – maar niet helemaal – zei ik dat als je met de hoofdredacteur van de krant waarvoor je schrijft een kop koffie gaat drinken, dit doorgaans betekent dat je ontslagen wordt. Ik kon trouwens niet ontslagen worden, legde ik daarbij

uit, want ik had, hoewel ik al bijna twintig jaar voor de krant schreef, nooit een vast contract gekregen. Ik was freelancer. Ze konden heel makkelijk meteen van me af. Ik wist eigenlijk niets van mijn rechtssituatie, hoe dat zat, drong het tot me door toen ik dit zei. In de eerste plaats ben ik schrijver van romans, zo was ik ook begonnen, dat recenseren was ik later gaan doen, erbij, omdat de krant me dat had gevraagd, aan het begin van deze eeuw alweer, bijna twintig jaar geleden, en omdat dat me leuk leek om te doen, en omdat het me – ik was in die tijd enigszins hoogmoedig – ook goed leek dat ík dat deed, juist ik, een schrijver; wie kon er meer verstand hebben van hoe romans in elkaar zaten of hoe literaire fictie werkte, en wie zou er beter een oordeel over kunnen hebben en dat oordeel beter kunnen opschrijven dan ik? In andere landen dan Nederland was het heel normaal dat schrijvers ook recensies schreven, Martin Amis had dat gedaan, zijn vader, Kingsley, had dat ook al gedaan, maar in Nederland werd er vreemd naar gekeken. Maar de kwestie of je als schrijver wel of niet je collega's mocht recenseren speelde nu niet. Waar het nu om draaide was communicatie, of de afwezigheid daarvan. Ze is niet zo goed in communiceren, zei de hoofdredacteur tegen me in Brasserie Keyzer. In dit geval, voegde hij daar na enige aarzeling aan toe. Waarschijnlijk dacht hij net als ik aan de ingezondenbrievenrubriek, waar het me vooral om communicatie leek te gaan.

Ik keek om me heen in Brasserie Keyzer. We zaten